

займаються профілактикою насильства; 5) жодна з опитуваних осіб обох категорій не зверталася у соціальні служби за допомогою, консультацією з питань насильства; 6) жінки є більш обізнаними у поняттях насильства, його видів (67%) на відміну від дівчат (58%); 7) шляхи попередження насильства відомі лише 18% дівчат і 40% жінок; 8) незважаючи на більшу обізнаність жінок щодо шляхів попередження насильства, його наявність названо у 67% сімей жінок і в 22% сімей дівчат; 9) не задоволені панування насильства у сімейній атмосфері, прагнуть щось змінити 20% жінок і 24% дівчат; 10) і жінки, і дівчата відчували на собі прояви фізичного, економічного, психологічного, морального, емоційного, сексуального У багатьох неповнолітніх життєва позиція є позитивною, чітко сформованою і самостійною. Проте деякі дівчата відчують труднощі соціалізації через соціальні негаразди й деформації як суттєві фактори віктимізації. Узагальнені показники приховують факти та безпосередні чинники, які спричиняють її девіантну поведінку. Загострення життєвої ситуації з одночасною відсутністю психоемоційної стабільності у стані особи жіночої статі призводить до соціально-педагогічної занедбаності. Залежно від превалювання тих чи інших десоціалізаційних факторів формуються різні види девіантної поведінки (аморальна, асоціальна, суїцидальна, адиктивна, протиправна).

Отже, відсутність належного інституційного забезпечення профілактики негативних суспільних явищ та сформованості відповідних індивідуально-особистісних якостей дівчат призводять до девіацій у їх поведінці. Як наслідок незадовільних умов їх розвитку й життєдіяльності, насильства стосовно них констатується віктимна поведінка, що підтверджується статистичними даними, та формування різних видів девіантної поведінки дівчат. Це зумовлює необхідність пошуку новітніх ефективних шляхів профілактики насильства стосовно дівчат, покращення їх соціально-психологічного стану, діагностики і профілактики девіантної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батьків не обирають ... (проблеми відповідального батьківства в сучасній Україні) / за ред. Ю. Якубової [та ін.]. – К. : А. Л. Д., 1997. – 144 с.
2. Виявлення, попередження і розгляд випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми: метод. матеріали для прац. освіти / [авт.-упоряд. : С. Буров, І. Дубиніна, Ю. Онишко та ін.]. – К. : Вид. «КАЛІТА», 2007. – 36 с.
3. Духновский С. Характер переживания насилия в психологическом времени личности / С. Духновский // Материалы региональной научно-практической конференции (с международным участием), «Женский вопрос» накануне 21 века / отв. ред. Я. Воронова. – Курган : Курган. гос. ун-т, 2000. – С. 165 – 167.
4. Збірка інформаційних матеріалів та нормативно-правових актів з питань попередження насильства в сім'ї, зокрема над дітьми / уклад. Т. Журавель. – К. : Вид. дім «КАЛІТА», 2005. – 88 с.
5. Кочетов А. Работа с трудными детьми : [кн. для учителя] / А. Кочетов, Н. Верцинская. – М. : Просвещение, 1986. – 160 с.
6. Менегетти А. Женщина третьего тысячелетия / А. Менегетти ; пер. с итал. Славянской ассоциации Онтопсихологии. – [2-е изд.]. – М. : ННБФ «Онтопсихология», 2002. – 256 с.
7. Пилипенко В. Підліткова агресія у контексті сучасної соціокультурної ситуації / В. Пилипенко // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 4. – С. 5 – 23.

Аліна Прищепка,
студентка,

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

ПРОФІЛАКТИКА ЖОРСТОКОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ У СІМ'Ї

У статті розглядається теоретичний і практичний досвід профілактики жорстокого ставлення до дітей як соціально-педагогічної проблеми. Представлений зарубіжний досвід роботи соціальних служб та організацій щодо попередження домашнього насильства над дітьми.

Alina Pryshchepa

PREVENTION OF CRUEL TREATMENT TOWARDS CHILDREN

The article analyzes the theoretic and practical experience of child abuse as a social and educational problem. It presents an international experience of the operation of social service facilities on the prevention of domestic violence against children.

Соціально-педагогічна профілактика жорстокого ставлення до дітей у сім'ї – один з ефективних засобів подолання цього негативного явища. Однак у вітчизняній науковій літературі ця проблема є недостатньо розробленою, оскільки немає сталого загально визнаної моделі попередження жорстокості. Основні причини, на наш погляд, полягають у тому, що протягом тривалого часу держава не приділяла належної уваги питанням жорстокого ставлення дорослих до дітей в родині, тема вважалася забороненою, не обговорювалася, начебто її не існувало. Тому вважаємо за необхідне проаналізувати цю проблему.

У соціально-педагогічній діяльності поняття «профілактика» характеризується, як діяльність, що спрямована на попередження і ліквідацію факторів, що зумовлюють негативне явище серед широкого кола підлітків і молоді [3].

У нашій статті ми спираємося на таке визначення поняття «профілактики» – заздалегідь спланована продумана цілеспрямована система запобіжних заходів по створенню умов, що перешкоджають виникненню тих чи інших форм соціального відхилення, а також їх поширенню [5].

Профілактичні заходи проводять з метою впливу на фактори, що детермінують негативне явище і попередження розвитку проблеми, пов'язаної з девіантною поведінкою. Під профілактикою жорстокого ставлення до дітей в сім'ї розуміємо комплекс різноманітних соціально-педагогічних, соціально-просвітницьких, інформаційних заходів, які сприяють поліпшенню внутрішньосімейної ситуації та призводять до зменшення кількості випадків жорстокого поводження з дітьми в родині.

Ефективність соціально-педагогічної профілактики жорстокості до дітей у сім'ї здебільшого залежить від того, якими засобами користуються фахівці. Для того, щоб виявити найефективніші засоби запобігання жорстокості до дітей у родині, необхідно раціонально осмислити історію превентивного процесу. Це збагачує знання про соціально-педагогічну профілактику жорстокості до дітей.

Профілактика негативних соціальних явищ, зокрема, жорстокого ставлення до дітей у сім'ї, – одне з найважливіших завдань соціальної педагогіки, оскільки ця сфера науково-практичної діяльності орієнтована на гуманізацію людських стосунків, створення сприятливих умов у соціумі для розвитку особистості. З 1991 р. починається абсолютно новий етап в історії розвитку профілактики жорстокого ставлення до дітей. Це зумовлено набуттям України незалежності, підписанням Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, ратифікацією Конвенції про права дитини.

Проблему жорстокого поводження над дітьми та профілактики цього явища розглядали А. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Шаталова, Г. Сковорода, Дж. Локк, Є. Ільїн, К. Ушинський, Л. Толстой, М. Монтессорі, П. Лесгафт, П. Наторп, П. Юркевич, Ш. Амонашвілі, Я. Корчак. Автори звертали увагу на те, що дитина повинна зростати в атмосфері любові, віри, добра, справедливості, розвиватися розумово, фізично, емоційно та психічно. Дитина є індивідуальністю, до неї необхідно ставитися з повагою. Особливу увагу проблемі профілактики жорстокого ставлення до дітей приділяла А. Капська, І. Трубавіна, М. Попов. В своїх дослідженнях автори звертали увагу на ефективність форм і методів, на досвід зарубіжних науковців, розробляли свої заходи профілактики жорстокого поводження з дітьми. А такі вчені, як В. Оржеховська і І. Зверева звертали увагу на вплив соціуму на дитину і розглядали закони, концептуальні положення, пов'язані з жорстоким поводженням над дітьми.

Аналізуючи науково-педагогічну літературу, зазначимо, що за останнє десятиліття, порівняно з попереднім періодом, зросла активність досліджень у сфері профілактики жорстокого поводження.

Термін «профілактика» фахівці поділяють на такі рівні: загальний і спеціальний, пояснювальний, попереджувальний, первинний, вторинний, третинний та ін. У соціально-педагогічній діяльності часто використовуються визначення загальної і спеціальної профілактики. У першому випадку – це «діяльність, спрямована на попередження і усунення факторів, що зумовлюють негативне явище серед підлітків і молоді [4], в іншому – «діяльність, спрямована на попередження подальшого розвитку проблеми серед груп ризику й осіб, схильних до девіантної поведінки» [5].

Вважаємо важливим проаналізувати досвід зарубіжних практиків-професіоналів, який є надзвичайно корисним, оскільки сприяє збагаченню стратегій ефективного вирішення проблеми в нашій країні. Зокрема, система заходів для попередження насильства над дітьми в Австрії ґрунтується на принципі «допомога замість покарання». Низка закладів, зокрема Незалежний центр з охорони дітей, регіональний кризовий центр, дитяче психологічне відділення, надають швидку і різноманітну допомогу тим, хто зазнав жорстокого поводження. До фахівців можуть звертатись і самі агресори, яким також пропонується обов'язкова допомога [1].

На наш погляд, підхід до вирішення проблеми з позиції допомоги не тільки жертві, але й агресорові, є доцільним. Необхідно зазначити, що людина, здійснивши акт жорстокості, може усвідомити помилки своєї поведінки, і, якщо в цьому випадку, їй нададуть допомогу фахівці, нового прояву жорстокості може не бути. Таким чином, зменшується кількість потенційних кривдників, що сприяє ефективному вирішенню проблеми профілактики жорстокості.

Якщо центром профілактики жорстокої поведінки в Австрії є соціальні заклади, то в США за цю проблему відповідальна насамперед школа, що навчає дітей долати жорстокість у собі. Створена програма «Зупиніть жорстокість», яка розрахована на дітей віком 10–13 років, у школі на неї відводиться 14–16 уроків. Для старшокласників наявний посібник «Реалії жорстокості», основна мета якого полягає в тому, щоб належно інформувати учнів про жорстокість у суспільстві, поєднуючи це з навчанням спілкуванню і запобіганню конфліктів і жорстокості [1].

У Швейцарії діяльність щодо профілактики жорстокості також зосереджується на роботі з дітьми і здійснюється спільно з школою і поліцією. Багато шкіл Швейцарії керуються принципом повідомлення в поліцію про будь-які порушення загальновизнаних правил поведінки в колективі, що свідчить про загальне неприйняття негативної поведінки. У своєму співробітництві школа і поліція використовують посібник зі слайдами «Посібник з навчання праву і порядку».

Попередження жорстокого ставлення до дітей через роботу безпосередньо з дітьми, на наш погляд, є найраціональнішим засобом. Діти, чутливі до змін, у них легше, ніж у дорослих, зруйнувати стереотип жорстокої поведінки. Через викорінювання жорстокості в душі дитини можна перервати порочне коло цього соціального зла, при якому воно вже не буде передаватися з покоління в покоління. Найбільший інтерес викликає досвід щодо подолання явища жорстокості у Англії, Канаді та Норвегії. За даними досліджень, що фіксують варіювання жорстокості в різних державах, Англія і Канада визнані країнами з найнижчим рівнем жорстоких проявів. У Норвегії випадки жорстокої поведінки поодинокі. У країні працюють спеціальні центри для добровільного або примусового лікування агресії. Превентивні заходи Норвегії максимально орієнтовані на інтереси дитини, тому що зумовлюють підхід, при якому не часто доводиться відлучати дитину від родини і лікувати наслідки жорстокого ставлення до неї. Батьки знають, що в разі жорстокості до них обов'язково будуть застосовані певні дії [2].

Аналізуючи превентивні заходи країн, що успішно вирішують проблему жорстокого поводження з дітьми, зауважимо, що ефективному її вирішенню в цих країнах головним чином сприяє реальне виконання громадянами державних законів, цілеспрямована програмна діяльність у державі й активна робота спеціальних центрів, що забезпечують протистояння жорстокості. Отже, вивчення зарубіжного досвіду доводить, що кожна країна використовує свою стратегію попередження жорстокого ставлення до дітей. Загальною ознакою превентивної діяльності є реальне визнання особистості дитини найвищим пріоритетом, найбільшою цінністю суспільства. Слід зазначити, що ці підходи до вирішення проблеми можуть бути адаптовані до системи профілактики жорстокості в нашій країні, з урахуванням національних і культурних умов держави.

Проведений аналіз дозволяє виділити важливу особливість, що має бути характерною для сучасного процесу профілактики жорстокого ставлення до дітей у сім'ї. Вона полягає у необхідності орієнтувати профілактичну діяльність на зміну суспільної свідомості стосовно проблеми жорстокості. Це дозволить зруйнувати сформовані традиції жорстоких взаємин, прищеплювати культ гуманної людини і формувати активне протистояння жорстоким тенденціям.

Ми вважаємо, що соціальні служби є провідною структурою у вирішенні даної проблеми, оскільки вони покликані сприяти гуманізації і гармонізації людських відносин у соціумі. Одним із напрямів їхньої роботи є соціальна профілактика негативних проявів, зокрема, попередження жорстокої поведінки. Соціальні служби здатні підвищувати рівень поінформованості громадськості про наявність і масштаби проблеми жорстокості, надавати інформацію про те, куди можна звернутися за допомогою при акті жорстокості, соціально-психологічні та соціально-педагогічні послуги громадянам.

Представникам сфери освіти відводиться особлива роль в прищепленні членам сімей основних соціальних цінностей, формуванні в них соціокультурних навичок сімейних відносин, роз'ясненні взаємин прав і обов'язків членів сім'ї, навчанні «мирним» засобам вирішення конфліктів. Правоохоронні органи покликані вживати оперативних заходів у разі застосування насильства і забезпечити безпеку жертвам. До їхньої компетенції входять інформування громадян про можливі способи і методи самозахисту при акті жорстокості, а також контроль асоціальної поведінки громадян. Засоби масової інформації, залучаючи широку аудиторію і користуючись популярністю, можуть сприяти веденню діалогу з громадськістю з означеної проблеми, забезпечити пропаганду гуманних взаємин людей і осуд протиправного поводження дорослих з дітьми. Заклади охорони здоров'я повинні приділяти увагу питанням про наслідки жорстокості, що відбиваються на фізичному і психічному здоров'ї, допомагати виявляти випадки жорстокості. Релігійні організації здатні формувати кращі людські якості і практичні альтернативи гуманної поведінки на основі біблейського вчення. Органи місцевого самоврядування можуть сприяти фінансуванню і заохоченню дій, спрямованих на вирішення проблеми жорстокого ставлення до дітей в сім'ї. Громадські організації – допомагати в підготовці заходів, інформаційних матеріалів, їх поширенні тощо.

Отже, на основі наукового аналізу досліджень щодо профілактики жорстокого ставлення до дітей у сім'ї як соціально-педагогічної проблеми, можна зробити такі висновки:

1. Проаналізовано теоретичний і практичний досвід соціально-педагогічної профілактики жорстокого ставлення до дітей в сім'ї.

2. Визначено, що соціально-педагогічна профілактика жорстокого ставлення до дітей формувалася у процесі суспільного розвитку.

3. Процес сучасної соціально-педагогічної профілактики жорстокого ставлення до дітей в сім'ї має орієнтуватися на зміну суспільної свідомості щодо проблеми жорстокості, зокрема жорстокості по відношенню до дітей.

4. Проблемою попередження жорстоких проявів відносно дітей повинні займатися різні соціальні служби та організації, як на місцевому, так і на державному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вильфинг Х. Система социальных мер в Австрии по предупреждению насилия в семье / Х. Вильфинг // Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы. – 1996. – № 2. – С. 36 – 40.
2. Девяткин С. Опыт ненасилия в XX столетии / С. Девяткин // Социальные и гуманитарные науки. – 1999. – №1. – С. 92 – 104.
3. Капська А. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю / А. Капська. – К. : Логос, 2001. – 318 с.
4. Попов М. Профілактична робота в центрах соціальної служби для дітей та молоді / М. Попов // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Слов'янськ, 2003. – С. 21 – 34.
5. Щербак Н. Соціально-педагогічна профілактика жорстокого ставлення до дітей / Н. Щербак // Рідна школа. – 2002. – № 10. – С. 26 – 29.

Вікторія Прядкіна,

студентка,

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

ДОМАШНЄ НАСИЛЛЯ НАД ДІТЬМИ: ПРИЧИНИ ТА ФАКТОРИ

Стаття присвячена проблемі домашнього насилля над дітьми. Виявлені причини та фактори виникнення жорстокого ставлення до дітей у сім'ї.

Victoriia Priadkina

DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN: CAUSES AND FACTORS

This article highlights the problem of domestic violence against children. Causes and factors of domestic violence against children are identified.

Проблема насильства над дитиною довгий час була закритою для обговорення та висвітлення не лише в Україні. Не проводився облік жертв сімейного насилля, пошук методів корекційно-реабілітаційної роботи та шляхів вирішення даної проблеми. Останнє десятиріччя насилля над дитиною в родині було визнане суспільством та науковцями як серйозна та масштабна проблема, що породжує множини інших соціально-психологічних, індивідуальних та соціальних проблем. Зокрема, сформувалося розуміння того, що вже не достатньо лише наказати винних, а необхідно проводити роботу з тим, хто вчинив насилля, для виключення вірогідності повторення насильницьких актів над дитиною, а також для реабілітації жертви (дитини).

Сьогодні більш детально вивчаються соціально-психологічні аспекти проблеми насильства, специфіка родинного насильства, вплив ситуації насильства на особистісний розвиток дитини; проводиться соціологічний аналіз явища «домашнього насильства»; аналізуються особливості впливу сім'ї на девіантну поведінку неповнолітніх; розробляються методичні рекомендації щодо попередження насильства в сім'ї та допомоги жертвам домашнього насильства.

Доведено, що діти, які відчували на собі жорстокість та насильство, підсвідомо відтворюють цей життєвий досвід у дорослому житті, оскільки не знають іншої моделі поведінки. Віддаленими наслідками насильства є схильність до узалежностей: алкоголізм, адиктивна, девіантна, делінквентна та асоціальна поведінка.

Кількість випадків насильства в сім'ї щодо неповнолітніх збільшується з кожним роком. Проте дані офіційної статистики не можна вважати абсолютно точними, оскільки вони фіксують лише ті випадки, в яких було офіційне звернення до органів виконавчої влади. Даних, які б відображали реальну кількість випадків насильства в сім'ї, не існує з цілком зрозумілих причин: через закритість сім'ї як системи; взаємозалежність жертв і агресорів; відсутність доступу до сім'ї соціальних робітників, недостатність інформації з медичних закладів та правоохоронних органів, що не дозволяє робити висновків про розміри даного явища в нашому суспільстві. Стереотипні уявлення про стосунки батьків-дітей, де покарання розглядається природною складовою виховання, призводять до того, що про факти насильства дуже рідко повідомляють правоохоронні чи інші органи.

В Україні від психологічного чи фізичного насильства в сім'ї страждає майже 60% дітей у віці від 2 до 14 років. Такі попередні результати дослідження озвучила голова представництва ЮНІСЕФ в Україні Юкіе Мокуо на Міжнародній конференції «Надання допомоги постраждалим від насильства». Дослідження